A LA VORA D'UN SEQUIOL

ESTUDI INTRODUCTORI

MALGRAT haver estat escrit i estrenat el 1870, durant els inicis de la dècada de major activitat dramàtica d'Escalante, tot i no ser el nostre autor, en paraules de Ferreres [1] «un escritor prolífico. Apenas hay un año de excepción, 1872, en que llega a escribir y representar cuatro sainetes», no figura aquest *A la vora d'un sequiol* en la llista dels seus més reixits, i prova d'això és que l'adjectiu que qualifica, a la coberta de l'edició, l'èxit de l'estrena no és, com acostuma, «extraordinario», sinó tan sols «bueno».

Potser l'aspecte més remarcable d'aquesta obra siga el fet que l'acció es desenrotlle fora de la ciutat de València, perquè la història que se'ns hi presenta –pretenent imposat pels pares a la jove protagonista, mare (tia, en aquest cas) autoritària, antipàtica i un punt ridícula, que es creurà festejada, en lloc de la neboda, pare poc treballador i sense caràcter, en aquesta obra només apassionat per la pesca d'anguiles (molt divertida resulta l'anècdota final de l'anguila parladora), etc.– constitueix ja un tòpic dins la producció del nostre autor. Pel que fa a la localització geogràfica de l'acció, cal recordar que, dins el conjunt del teatre d'Escalante, són minoria els sainets ambientats en decorats no urbans, tot i que normalment, quan això passa, l'escenari acostuma a formar part de l'entorn de la ciutat (el Cabanyal, Marxalenes, Mont-Olivet, com en la peça que ens ocupa, etc.), amb alguna excepció, com és el cas d'*El tio Cavil·la*, que

[1] *O.c.* p. 94. És interessant el comentari que fa Ferreres: «Hay varias razones para explicar esta relativa actividad. Quizá que todos sus sainetes tenían que esperar el beneficio de algún actor o actriz para poder ser representados; quizá, fundamentalmente, porque no existía un teatro valenciano y los sainetes sólo iban de cómico relleno en los programas teatrales, teniendo, en esas ocasiones, que hacer los papeles valencianos de los sainetes cómicos y cómicas que desconocían el valenciano con lo cual deslucían sus papeles con su fonética castellana, defecto que intentan pasar por alto los críticos teatrales de aquellos años al hacer sus reseñas.» *A la vora d'un sequiol*, malgrat això, no s'estrenà a benefici de cap actor, sinó de l'Escola d'Artesans, tot i participar al repartiment actors de renom, freqüents als sainets d'Escalante, com ara Amalia Mondéjar, Felipe Carsí i Leandro Torromé.

s'esdevé a un poblet de la serrania (Escalante estiuejà alguns anys a Macastre, un poble pròxim a Bunyol).

També des del punt de vista mètric, l'obra és d'una gran senzillesa. Només versos octosíl·labs, i pel que fa a estructures estròfiques, únicament romanços (dos terços) i redondilles (el terç restant), aquestes darreres, cosa poc usual en el nostre autor, sense combinar amb quartetes. Fet i fet, només n'hi trobem una, i una quintilla solta.

L'estructura de l'obra és, doncs, la següent:

vv.	1-128	romanç á a	449-496	redondilles
	129-182	romanç á	497-586	romanç á e
	183-262	redondilles	587-642	romanç é
	263-292	romanç é a	643-670	redondilles
	293-296	quarteta	671-675	quintilla
	297-356	redondilles	676-691	redondilles
	357-414	romanç é a	692-721	romanç é a
	415-448	romanç á	722-725	redondilla

Percentualment, els resultats són els següents:

romanç		480	vv.	66,2 %
	en á a	128	vv.	26,6 %
	é a	118		
	á e	90		
	á	88		
	é	56		
redondilles		236		32,6 %
quintilles		5		0,7 %
quartetes		4		0,5 %

* * *

Per a la fixació del text comptem amb el manuscrit (Ms) que es conserva a la Biblioteca Municipal de València, la primera edició (A), que correspon a «*La* EDETANA / *Galería teatral / fundada en Valencia / por la / Sociedad de Autores Dramáticos / Colección de las mejores obras escritas tanto en castellano / como en dialecto del país*», i va ser publicada a València el 1871 per la *Librería de Juan de Mariana y Sanz*, i, per últim, la versió inclosa a les *Obres Completes* (OC).

A LA VORA D'UN SEQUIOL

juguete bilingüe

en un acto y en verso [a] *

estrenado con buen éxito en el teatro Principal de Valencia,
a beneficio de la Escuela de Artesanos,
la noche del 13 de julio de 1870. [b]

PERSONAJES [c]	ACTORES
La So Carmela	Doña Amalia Mondéjar
Quiqueta	Srta. Ruiz
Pelegrí	Don Felipe Carsí
Joano	» Leandro Torromé
Pauet	» Juan Reig
Giménez	» Vicente Ferrís
El Tío Pepe	» José Civera. [d]

* Les notes textuals i crítiques d'aquesta obra es troben a les pp. 736-745.

ACTO ÚNICO

Paisaje que se supone en la huerta de Monteolivete. [1] *En* [e] *la primera caja de bastidores de la izquierda, la barraca del tío Pepe, con emparrado y algunas sillas a la puerta. En segundo término, el reguero que cruzará de derecha a izquierda, varios árboles esparcidos por la escena, etc., etc.*

ESCENA PRIMERA[f]

Carmela y Quiqueta [g] *por la derecha; el tío Pepe a la puerta de la barraca.*

CARMELA. Tio Pepe...
PEPE. Avant, sinyores.
CARMELA. ¡Quina calor!
PEPE. Molta basca. *Ofreciendo sillas.*
Prenguen asiento i descansen.
CARMELA. ¿Vosté és que mos esperava?
PEPE. El so Pelegrí ha passat
per ací al ratllar el alba,
i m'ha dit que hui vindrien
a dinar a la barraca.
Per lo clot de Penya-Rotja [2]
deu estar. Se proposava
fer-ne deu o dotze lliures.
CARMELA. No mos faran mal. *A Toneta.*
Allarga
la cistella. Tinga, Pepe. *Dándole la cesta.*
PEPE. Jo no sé per què se cansa *Tomándola.*
en dur...

CARMELA. ¡Bonico estaria
vindre en les mans buides!
PEPE. ¡Vaya!
Vosté me fa a mi més pobre
de lo que sóc. *Dejando la cesta dentro de la barraca.*
CARMELA. Calle i alce-la.
A [e]spai, no la deixe a on puga
el gat allargar la sarpa. *Sentándose.*
Pos, sinyor, ja m'ha cansat.
PEPE. ¿Han vengut vostés a pata? [3]
CARMELA. Sí, fill meu, no vullc gastar-me
un real en la tartana.
PEPE. ¿Que tu no dius res, Quiqueta?
QUIQUETA. ¿Jo què ha de dir?
PEPE. ¿Està mala?
CARMELA. ¡Què me sé jo! En quatre dies
s'ha quedat com una canya.
De vore-la tan facida, [4]
¡Jesús!, me dóna una ràbia...
QUIQUETA. Ditxosa vosté, que està
com un paltrot. [5] Si estic flaca,
prou treball tinc jo.
PEPE. En efecte.
CARMELA. ¡Vosté què sap!
PEPE. U no alcança...
CARMELA. Vés i pega dos passejos,
no t'empoltronixques: alça't.
QUIQUETA. Si creu que tinc moltes ganes...
CARMELA. ¿Tu? Per no moure una cama...
Pocs fills tindràs que te semblen
si així seguixes.
QUIQUETA. *Ojala* [6]
Déu me se'n duguera prompte.
PEPE. Dona, això no es diu ni en xansa.
QUIQUETA. ¡Lo avorrida que jo estic
d'este món!... *Vase por la izquierda.* [h]
PEPE. Prompte te cansa.

ESCENA II

Carmela y Pepe.

CARMELA. Als quinze anys, la molt... ¡Jesús!
¡Diuen si una es desbarata!
A ser jo mare, voria...

Però, amigo, sóc madastra.
PEPE. Se coneix que no està bona:
el caràcter[7] de la cara
el té com un pa de cera.
CARMELA. Hu ha pres molt fort. ¡Ai! què llàstima...
PEPE. No menge terra o carbó...[8]
CARMELA. ¡Calle, home!
PEPE. ¿Vosté s'estranya?
A voltes, algun mal vici...
CARMELA. ¡Però si és que festejava
en lo fill del so Joano:
i com no vullc per ma casa
festejos, ni a Pelegrí
li venia molt de cara,
l'ham despatxat, i ella heu sent.
PEPE. Per ací, per la barraca,
puga ser que es deixe caure
el so Joano.
CARMELA. ¡Quin atra!
¡Pues crega que heu[i] sentiria!
PEPE. Peixcant per aquella banda
l'ha vist jo de bon matí.
CARMELA. ¿I li picaven molt?
PEPE. ¡Vaya!
Sí que es divertia prou.
CARMELA. Pesar tindrà quan heu sàpia
mon marit.[j] ¡Ai! és el home
més desgraciat pe'a la canya...
PEPE. Pues ell hu entén molt.
CARMELA. Ja heu[k] crec.
PEPE. ¡I afició no ne té massa
que digam!
CARMELA. ¡Què sap vosté!
Per molt que jo li explicara...
Jo li hu tinc dit: la peixquera
t'ha de portar a una gàbia.
Si abans de casar-me en ell
m'entere, a mi no m'agarra.
Jo la major part dels dies
i les nits les passe en casa
a soletes com un junc.
La xica se'n va a la fàbrica,
i ell, mire, por la señal
de la santa crus, agarra
els aparells, i ahí te quedes.
A l'últim, jo cauré mala;

s'apoderarà de mi
la copondria. I encara 90
com gràcies a que Quiménes...
–un músic de la xaranga
que es mudà [l] en l'últim piso,
de pocs dies a esta banda–
baixa algun rato, i el pobre 95
me fa companyia i xarra.
¡Què bon subjecte! ¡Muy fino!
És músic dels de contracta. [9]

PEPE. Pues, vamos, d'eixa manera...

CARMELA. ¡Calle, que és molta desgràcia 100
tindre un marit peixcaor! [n]

PEPE. Aficions. Més val que li haja
pegat...

CARMELA. No me desaparte.
¡Si ell és un bon home!

PEPE. ¡Vaya!

CARMELA. ¡Si a mi me té com la pera 105
en lo tabac! [10] I ni en xansa
vullc jo que ningú del món
me l'ofenga; eixa és una atra.

PEPE. Ja se supon, so Carmela.
El carinyo en què ell la tracta... 110

CARMELA. Sinse ganes me fa riure
moltes voltes. P'a que sàpia
la seua afició a on aplega,
ell el meu nom mai el gasta.
A mi em diu la seua tenca. 115

PEPE. ¡Quin home! I li cau la bava
a vosté sols de contar-ho.

CARMELA. A una sempre li halaga...
Molts anys que Déu me'l conserve;
sols li demane eixa gràcia. 120
Ans que m'olvide; ell tal volta
vinga a almorzar, ¡i jo estava
tan satisfeta!

PEPE. És enjorn. [n]

CARMELA. Però jo m'[he] alçat a l'alba
i estic en mitja pastilla. [11] 125

PEPE. Té raó; aguarde's i ara
li alcansaré la cistella;
i si algo li fa falta... *Entran* [o] *los dos en la barraca.*

ESCENA III

Pauet y Quiqueta, por la izquierda. [p]

PAUET. Ja sé que la so Carmela
la guerra me declarà; 130
però ton pare...
QUIQUETA. Ello no es fica.
PAUET. Veges qui m'ha despatxat.
QUIQUETA. Sempre estava ella punxant-li.
Jo no faç més que plorar.
PAUET. [q] ¡Tonta! [r] ¿Que tu te figures 135
que açò durarà molt anys?
Ni dos dies.
QUIQUETA. Déu que t'oixca.
PAUET. Encara m'ha de pregar
ton pare pe'a que jo torne
a ta casa.
QUIQUETA. Allí no es fa 140
més que lo que vol ma tia. [s]
PAUET. Per un llobarro és capaç
de renyir ell en ta tia [t]
i manar-la fusilar,
si molt m'apures.
QUIQUETA. És cert. 145
Mes no sé a on vas a parar.
PAUET. ¡Oi! mira, en que fa tres dies
que sempre seguint-lo vaig:
per supost, m'enduc el gos.
Diu, ¿s'assenta?; jo, al costat: 150
¿tira la canya? Jo, ¡xixo!,
plegue un cudol i allà va
dret a l'aigua; el gos darrere
li pega en seguida, i ¡plaf!:
considera les anguiles 155
el susto que portaran.
QUIQUETA. ¿Però i mon pare?
PAUET. Ton pare,
maleint i renegant,
diu que m'ha de ficar pres. [u]
QUIQUETA. ¡Quina idea!
PAUET. Tu voràs. 160
Ni un samaruc [12] ha de traure
com no mos deixe parlar. [v]
Lo que sent és que per l'horta

me s'ha perdut hui el Leal.

QUIQUETA. Pauet, lo que tu no inventes... 165

PAUET. ¡Gitana, si te vullc tant!
Mes jo volia parlar-te
sobre un atre assumpt. Ja caic.
Eixe músic que estos dies
en ta casa sol entrar... 170
¿saps que me té cavil·lós?

QUIQUETA. La boca no m'ha obert mai
ni per a dir-me siquiera...

PAUET. Quiqueta...

QUIQUETA. ¿I pots tu dubtar?...

ESCENA IV

Dichos y Carmela a la puerta de la barraca.

CARMELA. Passe vosté dins, chiquilla. 175
Miren què prompte...

PAUET. ¡Arrastrà! [w]

CARMELA. Hui anem a tindre mal dia. [x]
Vine un poquet més a [e]spai; [y]
no tingues pressa.

QUIQUETA. ¡Jesús!
¡Mà [13] quin sofoco tan gran! 180

Vanse por la puerta [z] de la barraca. [A]

PAUET. Tot lo que faça és debaes:
parlaré en ella i tres más.

ESCENA V

Pauet y Pelegrí por la derecha con los aparejos de pescar.

PELEGRÍ. Quan dic que una maldició
m'han tirat, no hu dic debaes.
¡En dos hores, tres picaes! 185
Hi ha pe'a pedre la il·lusió. [B]
És un [C] castic verdader.
Com açò aplegue a durar,
ja me poden [D] soterrar.
¡Ací està eixe Lucifer! 190

PAUET. ¿N'ha tret moltes?
PELEGRÍ. ¡Viva Dios!
¡Este condemnat no em deixa!
PAUET. ¡Mala sort! Quan vosté es queixa...
PELEGRÍ. ¿Que hui no portes el gos?
PAUET. ¡Pobre animal! S'ha perdut. 195
PELEGRÍ. Pots buscar-lo.
PAUET. Ja és faena.
PELEGRÍ. Si jo el veig, no passes pena,
que a posta vaig prevengut.
PAUET. No l'entenc.
PELEGRÍ. A on jo me pare...
com el trobe al meu costat... 200
¿Tu el veus? Està carregat.
Enseñándole un cachorillo. [14]
En seguida li'l dispare. E
PAUET. ¡Home, anem!
PELEGRÍ. En seguideta.
PAUET. ¿Està en perdigons o en posta?
PELEGRÍ. ¿És dir, que tu hu fas a posta 205
pe'a que jo me comprometa?
PAUET. Vosté m'ha fet una acció...
PELEGRÍ. Ja sé per a on vas.
PAUET. M'alegre.
S'ha de vore vosté negre
p'a traure un esparrelló. [15] 210
PELEGRÍ. *[Apart]* ¡Este pillo em crucifica
si resulta lo que diu!
PAUET. Volent-se els dos, ¿quin motiu
té pe'a negar-me a la xica?
PELEGRÍ. Quan Carmela així hu ordena, 215
és inútil que m'achaques...
PAUET. Home, vosté és un bolxaques.
PELEGRÍ. ¡Oi!

ESCENA VI

Dichos y Carmela, por la puerta de la barraca.

CARMELA. Ouir-te me condemna.
¡Posar-se a gastar raons
en persones tan roïns! 220
Passa'm en seguida dins.

PAUET. Veja qui du els pantalons.[F]
PELEGRÍ. Hui el dimoni em torna loco
i vol que a una séquia em tire...
CARMELA. ¡Tu si que vols que jo estire 225
les cames en un sofoco!
PELEGRÍ. ¡Guapo![16] ¿L'almorzar, l'has fet?
CARMELA. La chiquilla el va arreglar.
¿Que tu te'n tornes a anar?
PELEGRÍ. Sí.
CARMELA. ¿Quantes lliures n'has tret? 230
PELEGRÍ. Tres o quatre; poca cosa.
Com l'oratge s'ha girat...
¡Què peça se m'ha escapat!
PAUET. Sempre se'n va la més grossa.
CARMELA. Sempre tens eixe castic; 235
i tu en elles idolatres.
Dóna'm[G] les atres.
PELEGRÍ. ¿Les atres?
Se les ha endut un amic.
CARMELA. Después que el treball arrostra,
les dóna al primer que aplega. 240
Ara falta que jo hu crega.
PELEGRÍ. Encà duc ací la mostra. *Dándole dos anguilitas muy pequeñas.*[H]
CARMELA. ¡Jesús! Vergonya tindria
de dur açò. ¡Quin valor!
Ja estic jo de mal humor. 245
PELEGRÍ. ¿Que ja s'[ha] acabat el dia?
Tu en seguida t'alborotes.
CARMELA. ¿I pe'a traure açò te'n vas?
Planta-te-les en lo nas. *Tirándole a la cara las anguilas.*
Tin, peixcaor de granotes. 250
PELEGRÍ. ¡Vaya Dios!
PAUET. Me muic de risa.
CARMELA. Ves-te'n als charcos i als clots:
marxa i agarra cabots.[17]
PELEGRÍ. ¡Açò és pitjor que una llissa!
PAUET. A Quiqueta[I] i a mi, al dos, 255
vosté per ella...
PELEGRÍ. ¡Mal viatge!
Ves-te'n, que em dones coratge.
PAUET. ¡Bueno! ¡Com jo trobe el gos! *Mirando hacia*[J] *la derecha.*
Mon pare ve allí davant
i el músic...

PELEGRÍ. Saps que no és just... 260
CARMELA. No vull pendre més disgust. *Vase*[K] *por la izquierda.*
PAUET. Estaré prop observant.

ESCENA VII[L]

Dichos,[M] *el So Joano y Giménez, por la derecha.*

JOANO. ¿Ve ustet? Ésa es la barraca. *A Giménez.*
GIMÉNEZ. Pues he corrido una legua.[N]
Salud, señores.
CARMELA. ¡Quimenes! 265
PELEGRÍ. ¡Mi amigo!
CARMELA. ¡Quina sorpresa!
GIMÉNEZ. Estuve en Monteolivete,
y al salir me dio la idea... *Sentándose al lado de Pelegrí.*
JOANO. Cal dir que si no me troba,
¡se'n va dret a l'Albufera! *Levantando la voz, figurando saludar a Pepe, que está dentro de la barraca.* 270
Tio Pepe, ací estic jo.
PELEGRÍ. Per a coronar la festa,
el so Joano faltava.
De vore-lo prop tinc febra.
GIMÉNEZ. ¿Y Paca?[O]
PELEGRÍ. Por allí dentro 275
creo que está de faena.[P]
CARMELA. Pero siéntese,[Q] Quimenes.
GIMÉNEZ. ¿Qué tal?[R] ¿Cómo va la pesca?
PELEGRÍ. Muy bien, muy bien.
JOANO. Hui estan elles
menjaores. ¡Quina peça 280
ha mort[S] el plater!
PELEGRÍ. ¿L'ha vista?
JOANO. I m'he quedat fet de pedra.
PELEGRÍ. *[Apart]* No hu crec. *[Alt]* ¿I això a on ha segut?
¿Se pot saber?
JOANO. En la séquia
del Oro.[T] 18
PELEGRÍ. Hu dubte. Jo ha estat 285
mig hora sucant en ella,
i no estaven en tocar.

JOANO. Tal volta un atre hu entenga
més que vosté.
PELEGRÍ. ¿Qui? ¿El plater? *Levantándose.*
JOANO. O tindrà més sort.
PELEGRÍ. No hu crega. *Sentándose.* 290
JOANO. Jo mateix ha estat allí
i n'ha mort.
PELEGRÍ. *[Apart]* Ment més que alena.
GIMÉNEZ. ¿También tiene usté afición? [U] *A Joano.*
JOANO. ¿Afisión? Soy foribundo.
Pa mi es la divertisión 295
más grande que hay en el mundo.
No tenga cuidao que el frío
ni el calor me mortifique
mientras una anguila pique.
Yo en ellas hasta ensomío, 300
y durmiendo las agarro.
CARMELA. A tu, anit, ¿què te passava? *A Pelegrí.*
PELEGRÍ. Vaig ensomiar que estava
combatint en un llobarro.
CARMELA. ¿Le parese? *A Giménez.*
GIMÉNEZ. ¡Qué ilusiones! 305
CARMELA. Soñando en alguna tenca,
el catre una nit me'l trenca.
¡Pega unos esbatusones!
JOANO. Sin que ninguno se ofenda,
pues todos están conformes, 310
yo he sacao piesas disformes.
CARMELA. [V] *[Apart]* Cavallers, va de tremenda.
JOANO. En lo paretó [19] trencat
traguí una anguila, compare...
Al vore-la... jo hu declare, 315
perguí la serenitat.
PELEGRÍ. *[Apart]* Este home vol fer-me moure.
JOANO. ¿Tindria poder i cos?
De la jaqueta en un mos
m'arrancà un botó de coure. 320
CARMELA. *[Apart]* Ací tenim la peixquera
del nebot de Petronila.
Aquell va traure una anguila
que duia bigot i pera.
GIMÉNEZ. Pues casi una contingencia... 325
PELEGRÍ. Hombre, ¿y a ustet le ha estrañado?
CARMELA. *[Apart]* ¡Adiós!
PELEGRÍ. A mí me han pasado
cosas de más trasendensia.
Me'n recorde...

CARMELA. *[Apart]*[W] Ja la solta.
PELEGRÍ. Que sent jo encara novici,
en lo pouet d'Aparici
m'entrà una tenca una volta
d'este calibre. *Abriendo los brazos.*
GIMÉNEZ. ¡Zambomba!
PELEGRÍ. No he visto animal más raro.
Mire que si no me amparo
de una morera, me tomba.
JOANO. ¡Home, això a ningun naixcut!...
Eso también son aladres.
PELEGRÍ. Tinguí que cridar ¡*als lladres*!
¡Me voria jo[X] perdut!
GIMÉNEZ. ¡Jesucristo!
CARMELA. ¡Lo que ell goja!...
JOANO. ¿És dir, que se l'emportava?
PELEGRÍ. Jo pensí que me cobrava[Y]
com qui cobra[Z] una milotxa.
Gràcies a que l'arrebato
dels meus crits l'asustaria.
¡Ella sap lo que seria!
JOANO. Tal volta algun ballenato.
Pues senyor, vosté n'emboca
algunes... de veterano.
PELEGRÍ. Quan jo parle, so Joano,
pose's un punt en la boca.
JOANO. ¡Home!
PELEGRÍ. Jo hu dic, sí senyor,
perquè a mi en la facultat[Aa]
ningú del món m'ha guanyat
a traure peix de valor.[Ab]
JOANO. Vosté, amic, té un gran defecte.
QUIQUETA. Ja està l'almorzar.

A la puerta de la barraca.

PELEGRÍ. Espera't.
¿Quin defecte?
JOANO. Que es figura
saber més que tots.
PELEGRÍ. Atenga...
CARMELA. ¿Tu véns?
PELEGRÍ. Aneu almorzant.
CARMELA. Quimenes, ¿por qué no entra
usté y pegará un mosito?
GIMÉNEZ. Se agradece la fineza.
CARMELA. Entre.
GIMÉNEZ. En fin... *[Apart]* ¡Si con la niña
a solas hablar pudiera! *Entrando en la barraca.*

ESCENA VIII

Joano y Pelegrí.

PELEGRÍ. Jo he fet sobre el peix estudis
profundos.
JOANO. ¡Clar: no hi ha séquia
a on no haja caigut de cap!
PELEGRÍ. Sé les costums, la manera 370
i el bromeig[20] que a cadascú
li abellix.
JOANO. Vosté se pensa
moltes coses.
PELEGRÍ. So Joano,
duc cinquanta anys de peixquera.
JOANO. I ha hagut volta que después 375
de passar a la serena
tota la nit, jo hu ha vist,
ha tret vosté una espardenya.
PELEGRÍ. No hu negue: això són felómenos;
i si els conta, és per l'enveja[Ac] 380
que li cause.
JOANO. Este mangarro...[21]
PELEGRÍ. ¡Jo, mangarro!...[Ad]
JOANO.[Ae] Tin, xas eixa.
PELEGRÍ. ¡Viva Dios! Que vosté solte
eixes paraules, me crema.
¡Un home que es mor de fam 385
a la vora d'una séquia!

El tío Pepe[Af] *asomará a la puerta de la barraca.*

JOANO. ¿I vosté, que matapolla[22]
els sequiols?
PELEGRÍ. ¡Oi! ¡Santa Tecla!
JOANO. ¿Vol ajuar-se dos duros
a qui trau la millor peça 390
d'ací a mig dia?
PELEGRÍ. I el cap
me l'ajue. ¡A mí con esas!
I a qui en trau més, atres dos.
JOANO. Corriente; i per a que veja,
deixem senyal.
PELEGRÍ. La paraula 395

d'un home és la millor prenda.
JOANO. En punt de dotze ací estic.
PELEGRÍ. En punt de dotze ací és ella. *Vase Joano por la derecha.*

ESCENA IX

Pelegrí, el Tío Pepe y Pauet, al foro izquierda.

PELEGRÍ. [Ag] ¡Desafiar-me a mi, un home
que en lo moll a pedra seca 400
els esparrellons el corren!
PEPE. [Ah] Eixa profia, una orella
done si vosté la perd.
¿Veu eixe sequiol? Pues crega'm,
en [Ai] un bufit, quatre [Aj] lliures 405
n'ha fet hui el germà de Petra, [Ak]
i ahí baix en el assut
lliura i mitja carnissera [23]
pesava la que n'ha tret.
Si ahí li marren...
PELEGRÍ. ¡Canella! 410
Dret a l'assut. Però abans [Al]
vore ací com se presenta... [Am]
PAUET. Tot hu ha oït; i com jo puga... [An]

Asomando a la derecha del foro y desapareciendo apenas dice el verso. [Ao]

PEPE. Però almorze.
PELEGRÍ. ¡Si tinc febra!
Vorà eixe mata-raboses... 415

ESCENA X

Dichos y Carmela por la puerta de la barraca.

CARMELA. ¿Que mon marit se n'ha anat?
PEPE. Ahí el té tot en un tros.
CARMELA. ¡Pelegrí! *Llamándole.*
PELEGRÍ. Deixa'm estar;
t'heu demane per favor.
CARMELA. ¡Ell no es cansaria mai! [Ap] 420

PEPE. ¿Conque eixe amic de vostés
també se queda a dinar?
CARMELA. ¿Quimenes? No hu ha fet cert;
però sí que es quedarà.
Calle, que no em puc avindre. 425
PEPE. ¿I això?
CARMELA. ¿Vosté no ha observat
les miraes que em pega eixe home,
i els suspirs?...
PEPE. Com u té el cap...
CARMELA. Els hòmens són el dimoni:
jo tota estic afrontà. 430
¡Jesús! Només pense i dic:
quantes en lo món n'hi hauran
que, en un marit com el meu,
ausaes i bugaes [24] que... ¡Ai!
¡Nostre Senyor que no em lleve 435
este modo de pensar! *Levantando la voz.*
Pelegrí, fill meu, ¿te piquen?
PELEGRÍ. ¿No veus com m'estic rascant?

Rascándose la cabeza.

ESCENA XI [Aq]

Dichos y Giménez por la puerta de la barraca.

GIMÉNEZ. ¡Cuidado si la mocita
es arisca y montaraz! [Ar] 440
Me dio una coz. Sin embargo,
ganando la voluntad
de su padre y de su tía,
y en cuanto me trate más...
La tía estoy muy seguro 445
que el camino allanará.
Con decirla cuatro flores,
me coloca en un altar.
CARMELA. No convidar-lo està lleig. *Al tío Pepe, y señalando a Giménez.*
[Alt] [As] Conque Quimenes, lo dicho. 450
GIMÉNEZ. ¿Usted tiene ese capricho?
CARMELA. Sí que se queda. [At]
PEPE. Ja hu veig.
CARMELA. Tío Pepe, ací mateix,
mentres se cou el dinar,

podíem els tres juar
al trenta-ú: ¿li pareix?
PEPE. Bueno.
CARMELA. ¿Usté?...
GIMÉNEZ. Yo siempre admito.
CARMELA. Vaja i traga la tauleta. *A Pepe, que entra*[Au] *en la barraca.*
Corre ací una frescoreta...
Pelegrí, ¿vols juar? *Levantando la voz.*
PELEGRÍ. ¡Chito!... *Bajando mucho la voz.*
GIMÉNEZ. Divertirse ya procura...
CARMELA. ¿Usté no es queda a disgusto?
GIMÉNEZ. Estoy aquí más a gusto
de lo que usted[Av] se figura.
CARMELA. ¡Ay, qué engaño! No lo creo.
¡Ustedes son más bromistas!...
Habiendo tan buenas vistas
por Valensia...
GIMÉNEZ. Las que veo
desde aquí, por esta cruz
puedo jurarlo y me fundo,
son las mejores del mundo.
CARMELA. ¡Com duc jo el monyo!... ¡Quesús!
Eixa xica no té manya...
GIMÉNEZ. Pues su semblante embellece.[Aw]
CARMELA. Es que a mí me favorese
muchísimo la castaña.[25]
GIMÉNEZ. ¡Conserva usted[Ax] todavía
cierta gracia y cierto... pues!
CARMELA.[26] Mal me sap no dur diners,
perquè ara l'estrenaria.[27]
GIMÉNEZ. Quién habrà que no confiese...
CARMELA. *[Apart]* ¡I ell, mirant-me, s'ambelesa!
GIMÉNEZ. ¿Sabe usté que me interesa
que usté por mí se interese?
Perdí hace tiempo el reposo.
¡Ah¡[Ay] y usted sólo pudiera...
CARMELA. ¡Redimoni! ¡Si le[Az] oyera
Pelegrí, que es tan seloso!
Quimenes, no passe avant.
Mire que ustet es muy pillo.
PELEGRÍ. Deu ser com[Ba] un cocodrillo.[Bb] *Pescando.*

ESCENA XII

Dichos y el Tío Pepe, sacando una mesita pequeña con tapete de percal o con una manta de lana doblada encima.

PEPE. *[Apart]* [Bc] ¡Pobre home! ¡I està peixcant!
[Alt] Ací tenim la tauleta.
CARMELA. Sinyor, hi han dones tan falses... [Bd]
[Apart] [Be] Sols d'oir-lo jo, en les galtes 495
poden encedre'm palleta. [28]
[A Pepe] ¿La baralla?
PEPE. Ací la duc.
CARMELA. ¿Quimenes?
GIMÉNEZ. Ya estoy sentándome.
Se sientan [Bf] *los tres.*
Aunque no lo entiendo mucho...
¿Y Paca? [Bg]
CARMELA. Dentro, peinándose. 500
Done. *A Pepe, que baraja.* [Bh]
GIMÉNEZ. Sacaremos cuartos.
CARMELA. ¿Hagamos barqueta? [Bi] [26]
PEPE. En barques
no es fiquen.
CARMELA. Avant. Posem.
PEPE. Dos diners. [Bj]
CARMELA. Com estos. [Bk]
PEPE. Alce. *A Giménez para que corte.* [Bl]
CARMELA. ¿Ponemos al robellito? [29] *A Giménez.* 505
PEPE. No enderde el joc. Prenga cartes. *Da tres naipes a cada uno para jugar a la treinta y una.* [Bm]
¿Vol?
CARMELA. Gire. *Cuenta los puntos de los naipes con el dedo.* [Bn]
Gire'n una atra.
Gire.
GIMÉNEZ. ¿Pasa usté?
CARMELA. No passe.
Diesisiete... diesiocho...
PEPE. ¡Negres lo manco en té quatre! 510

CARMELA. Pelegrí, vine un momento. *Llamándole.* [Bo]
PELEGRÍ. ¡Dona!
CARMELA. Estan vostés torbant-me.
Espere's, que jo tenia
dos sisos i el rei d'espases.
¡Vint-i-dos! Torne a donar. 515
PEPE. Atenga sinse impostar-se... [31]
CARMELA. ¡Pelegrí! *Llamándole.* [Bp]
PELEGRÍ. ¿Qué vols, Carmela?
CARMELA. Vine i aclarix...
PEPE. No s'alce:
donaré atra volta.
CARMELA. A mi
en lo joc no m'agraen trampes. 520
PELEGRÍ. ¡Condemnat estic de veres! *Pescando.*
Cal dir que estan rosegant-me [Bq]
la molinà, [32] i no hi han sants
que d'ahí les puguen traure.
CARMELA. Gire. *A Pepe.*
PEPE. Tornarem a tindre... [Br] 525
CARMELA. Vint-i-set, vint-i-huit...
PEPE. Plante's.
CARMELA. Vint-i-nou, trenta... i el ou.
¡Cuc, cuc! *Recogiendo el dinero.* [Bs]
PEPE. ¡Pe'a que se li escapen
els diners!
CARMELA. ¡Jesús, quin monyo
tan llepat! *A Quiqueta, que aparece por la puerta de la barraca.*

ESCENA XIII

Dichos y Quiqueta.

QUIQUETA. ¡Vamos, milacre 530
que no parlara!
GIMÉNEZ. Mocita, *A Quiqueta.*
siéntese usté, y tome parte...
CARMELA. ¡Qu[è] ha de pendre!... ¡Ustet [Bt] también
tiene unas cosas!
QUIQUETA. Aguarde's,
no m'assente jo en seguida. 535
CARMELA. Vés, corre i que et pegue l'aire.
QUIQUETA. No necessite llicència.
CARMELA. Eixa llengüeta té ganes *A media voz.* [Bu]

que jo li l'acurte.
QUIQUETA. Vaja, *Id.* [Bv]
i que la mar se la trague. 540
CARMELA. Ja no sé jo qui donava.
GIMÉNEZ. No hay razón para enfadarse.
CARMELA. ¡Lo que yo sufro con ella!
El porgatorio [Bw] me lo hase
pasar en vida. *Siguen jugando.*
PELEGRÍ. [Bx] ¿Tu veus [By] 545
el moviment que donant-li
estic a la molinà?
D'este modo les enganye.
Així cride l'atenció
de l'animal.
QUIQUETA. ¡Mire, pare! [Bz] 550
¡Ui!... ja s'alfonda el suret.
PELEGRÍ. No crides, que les espantes.
QUIQUETA. Deixe'm la canya.
PELEGRÍ. ¿Estàs loca?
QUIQUETA. ¡Ui! *Dando otro chillido.*
PELEGRÍ. ¡Mala bomba t'aplane!
Ves-te'n.
QUIQUETA. No diré res. [Ca]
PELEGRÍ. ¡Chis! *Óyese el golpe de una piedra al caer en el agua.* 555
Ara sí... ¡Voto [Cb] san[t] Jaume
matamoros! ¿Qui ha tirat
eixe cudol?
QUIQUETA. Algun cafre.
PELEGRÍ. I en van dos.
PEPE. Té molta sort *Siguiendo el juego.*
la so Carmen; ja en guanyen [Cc] 560
quinze diners.
CARMELA. ¿Sóc jo mà? *Tirándose el dinero y descubriendo luego los naipes.*
Pos mire, trenta-ú.
PEPE. Rasquen. *Sacando dinero del bolsillo del chaleco.*
CARMELA. ¡I plou menudet, cuc, cuc!
PEPE. Mos cluix [33] esta dona... Aguarde's.
Eixe trenta-ú és del mur. [34] 565
CARMELA. Dos asos i el rei d'espases; [Cd]
sí sinyor.
PEPE. No s'ha impostat.

CARMELA. Això d'impostar són gàbules. [35]
PEPE. ¡So Pelegrí! *Llamándolo.*
CARMELA. ¡Pelegrí! *Id.*
PELEGRÍ. A [36] mateix trenque les canyes. 570
CARMELA. Chico, trenta-ú del mur
¿s'hi [Ce] val?
PELEGRÍ. No hu sé. Entre uns i atres,
com no traga ací algun gos... [Cf]
QUIQUETA. ¿A on se'n va?
PELEGRÍ. A l'infern. *Vase por la derecha.*
PAUET. Afanye's, *Al otro lado del reguero.*
que si aplegue jo primer... 575
Vase por la derecha. [Cg]

ESCENA XIV

Dichos, menos Pelegrí.

CARMELA. Ací i en totes les bandes,
trenta-ú del mur se [Ch] tira.
PEPE. Engany.
CARMELA. Enduga's [Ci] les cartes; *Tirándolas.*
no jue més.
GIMÉNEZ. ¡Por tres cuartos!
PEPE. ¿I el sisó? [37]
CARMELA. ¡Pues [Cj] casi, casi!... 580
PEPE. ¿És dir, que se l'embolxaca?
CARMELA. Si vosté sap fer matàfules,
a mi m'agrà el cuego limpio.
PEPE. Ja es coneix.
CARMELA. Quan perc, m'aguante.
PEPE. ¡Concència [Ck] de dihuité! [38] 585
¡Pe'a que atra vegà [Cl] m'agarre!... [Cm]
CARMELA. ¿Ton pare, és que se n'ha anat
atra volta?
QUIQUETA. Ara mateix.
CARMELA. ¿Vosté ha vist si a la paella [Cn]
li falta...?
PEPE. No falta res. 590
GIMÉNEZ. Cuanto más miro a esta niña...
¿Y me hará usté padecer? *A Quiqueta.* [Co]
QUIQUETA. No se canse. ¿Y si mi novio
supiera?...
GIMÉNEZ. ¡Voto a Luzbel!... [Cp]

QUIQUETA. Tendria algun que sentir. 595
GIMÉNEZ. ¡Tiene novio!...
CARMELA. ¿Què farem
p'a divertir-nos? [Cq]
GIMÉNEZ. Senyora... [Cr]
CARMELA. ¿Què li ha agafat?
GIMÉNEZ. ¡Sabe usté [Cs]
que la niña me partió!
CARMELA. ¿Quina niña? *[Apart]* ¡No l'entenc! 600
GIMÉNEZ. Hace poco, al declararme,
conmigo estuvo cruel.
Mas yo dije: entre su padre
y usté que me quiere bien,
tal vez logren... pero ahora 605
me ha pegado a la pared.
¡Según dice, tiene novio!
CARMELA. ¡Ah!... Sí... sí... *[Apart]* Este magansés, [39]
qui s'havia de pensar...
¡Vamos!... [Ct]
PEPE. *[Apart]* ¿Ja aneu [Cu] en secrets? 610
¡Pelegrí me trenca el cor!
GIMÉNEZ. ¿Qué delito puede haber?...
CARMELA. Nenguno.
GIMÉNEZ. Como parece
que usté se incomoda...
CARMELA. ¿Quién?
¿Yo? ¡Quesús! Es parar mío. 615
Tio Pepe, ¿quina hora és?
PEPE. Ja estarem cap a mig dia.
CARMELA. Mal viatge; ¡i no [a]pareix [Cv]
este home, en un sol que torra!...
PEPE. A on anava està propet. 620
CARMELA. Después, si cau mal, ¿qui hu paga?
QUIQUETA. ¡El sofoco que ella pren!... [Cw]
CARMELA. I no hi ha mans: ¡hui està loco!
PEPE. Al remat, hui, se comprén.
Ajuant-se quatre duros... 625
CARMELA. ¿Quatre [Cx] duros? ¡Com! No hu crec.
PEPE. ¡Oi! Mire, en lo so Joano,
a vore qui ne trau més.
CARMELA. ¡Mala terciana li agarre!
QUIQUETA. *[Apart]* ¡Quin carinyo! ¿Te pareix? [Cy] 630

ESCENA XV

Dichos y el So Joano por la derecha.

JOANO. ¡El dimoni me s'emporta!
En quan l'aire s'ha girat,
hu he dit jo, ¡pareix mentira!
Ni mitja lliura n'hi han,
¡i tot filets! ¿Ha vengut 635
el so Pelegrí?
CARMELA. Vindrà.
[Apart] [Cz] ¡Este home, com el coneix,
l'empoma! Lladre provat. [Da]

ESCENA XVI

Dichos y Pelegrí, que vendrá desalentado corriendo por la derecha. [Db]

PELEGRÍ. ¡Gràcies a Déu!
CARMELA. ¡Chico!
QUIQUETA. ¡Pare!
CARMELA. ¿Què tens?
JOANO. ¿Què passa?
PEPE. ¿Està mal? 640
PELEGRÍ. ¡No... és dir, el susto!...
CARMELA. [Dc] ¿Quin susto?
Rebenta ja, condemnat,
i sapiam [Dd] lo que t'aflix.
PELEGRÍ. Sols pensar-ho m'horripila...
¡He oït [De] parlar a una anguila! 645
JOANO. Mos ha partit per lo mig.
CARMELA. ¡Sinyor!
PEPE. Vamos, al remat...
PELEGRÍ. Lo que vostés van a ouir, [Df]
tan cert com m'ha de morir
és la pura veritat; 650
sabent –i no és embustero
qui m'heu contà– que en l'assut,
peces de gran magnitud [Dg]
matava hui un companyero,
segur de traure'n un carro, 655
allà en un bot me presente:
tire la canya, m'assente,
i em pose a fer un cigarro.

No transcurrí mig segon,
quan observe una picà, 660
¡señores, que m'alarmà
per lo terrible que fon!
Peça tenim, dic; no enganya [Dh]

Imitando exageradamente el rumor que producen algunas anguilas en el fondo de las aguas. [Di]

eixe rumor... i llauger,
el cigarro a mitant fer, 665
deixe caure, i prenc la canya;
tire... ¡ay Dios! i ple d'horror,
en eco trist i sombriu
oixc una veu que me diu:
¡no me cogerás, traidor! 670

CARMELA. ¡Jesús!

PELEGRÍ. Al bot que peguí,
ple de borró i espasmat,
la canya en terra soltí,
i en tres minuts el camí
com un rayo l'ha passat. [Dj] 675

QUIQUETA. ¡Sempre es veu en mil apuros!

JOANO. ¡Parlar una anguila és cosa
que me pareix massa grossa!

PELEGRÍ. ¿Vol juar-se quatre duros?

CARMELA. ¡Ah, desastre! Ja he sabut... 680

JOANO. ¿Encara no ha escarmentat?

PELEGRÍ. ¿Pues que vosté els ha guanyat?

JOANO. ¿No? Veja qui els ha perdut.
A qui en trea [Dk] més, ham dit.

PELEGRÍ. ¿I em podia jo esperar?... 685
Prou és ouir-les parlar,
lo que ningú ha conseguit.

JOANO. Res m'importa...

CARMELA. ¡Quin dolor!
Ja pots vore com hu apanyes.

ESCENA ÚLTIMA

Dichos y Pauet por la derecha, con las cañas de Pelegrí y un bultito debajo del brazo.

PAUET. ¿Vosté ha perdut estes canyes? 690
No me cogerás, traidor. *Imitando la voz de Pelegrí.*

PELEGRÍ. ¡Ah, Lusifer! Ja resele...
PAUET. Amagat en la coveta *A Quiqueta.*
que allí baix formen les penyes,
ell des de dalt no me vea. 695
PELEGRÍ. ¡Sí, té la mateixa veu
de l'animal, la mateixa!
¡Vive Dios! ¡Però impossible!
¿I aquella picà tremenda?
PAUET. Tirant-me un escabussó 700
li peguí una sacsaeta.
Els calsonsillos encara *Señalando el bultito.*
porte banyats.
PELEGRÍ. ¡Mare meua!
CARMELA. Si això és molt pervers.
JOANO. Chiquillo, *A Pelegrí.*
¡m'has vist! pe'a que no es crega 705
que era cosa convenguda,
lo ajuat ja no es nomena.
PELEGRÍ. Home...
JOANO. I cuidao que atra volta... *A Pauet.*
PAUET. [Dl] Mentres no ixca jo en la meua...
PELEGRÍ. ¿Està sord? A mi em soterren. *A Joano.* 710
JOANO. Amigo, ell també se queixa
en motiu, pues sa muller... [Dm]
CARMELA. No em parlen.
PELEGRÍ. Llobarra meua, *A Carmela.*
si no em vols vore enrollat
com una anguila maresa, [Dn 40] 715
no t'oposes a què es case [Do]
este Reig [41] en eixa Tenca.
CARMELA. ¡En tal de no vore'ls prop!
PAUET. ¡Respire!
QUIQUETA. ¡Pauet!
PELEGRÍ. Siquiera
puga peixcar jo [Dp] en sosiego, 720
ja que a la xica me peixca; [Dq]
pues per a mi baix del sol
no hi ha més plaer ni encant
que el que es disfruta peixcant
a la vora d'un sequiol. 725

FIN

NOTES TEXTUALS

[a] A *Ms, en un acto y en verso, original.*

[b] A *Ms,* en lloc d'aquesta indicació, va una altra, a llapis, de mà distinta, que diu: «*Se estrenó en el teatro Principal de Valencia, el 13 de julio de 1870*».

[c] A *Ms*:

Personajes

La so Ramona
Toneta [ratllat: *Quiqueta*]
Pelegrí
Joano
Pauet
Giménez
El tío Pepe

[d] A *Ms,* entre la pàgina de cobertes i la següent, apareix un full enganxat, escrit d'altra mà, i que diu:

Guión: A la vora d'un sequiol

Acto único

Ap[arece] Sra. Mondéjar y Ruiz con [ratlladura il·legible] *cesto grande de viandas y Sr. Civera* [afegit: *saliendo dra.*]
Sr. Reig y S[r]ta. Ruiz. *d[e]r[ech]a* [ratllat: *izq.*]
Sra. Mondéjar [afegit: *moneda*] *p[uer]ta izq[uierda*; esmenat]
A muy poco Sr. Carsí con avíos de pescar
y cachorrillo [ratllat: *cachirulo*; afegit: *anteojos*], *moneda* [dues paraules il·legibles] *con dos anguilas pequeñitas.*
A poco Sra. Mondéjar. *p[uer]ta izq[uierda*; esmenat]
Srs. Torromé y Ferrís [esmenat, il·legible]
S[r]ta. Ruiz *p[uer]t[a] izq[uierda]*
Sr. Civera [il·legible] *p[uer]t[a] izq[uierda]*
Sr. Reig *d[e]r[ech]a*
A poco Sra. Mondéjar *p[uer]t[a] izq[uierda]*
A poco [Sr.] Ferrís *p[uer]t[a] izq[uierda]*
A poco [Sr.] Civera con [il·legible]
y baraja *p[uer]t[a] izq[uierda]*
S[r]ta. Ruiz *p[uer]t[a] izq[uierda]*
Golpe de agua *foro* [lectura difícil]
Sr. Torromé [il·legible] *izq[uierda] (a)*
Sr. Carsí [il·legible] *izq[uierda] (a)*
Sr. Reig con caña pescar [il·legible] *izq[uierda] (a)*
calzonzillo [il·legible].

[e] A *Ms, A.*

[f] A *Ms* les escenes, mentre no s'indique el contrari, van numerades en aràbics.

[g] A *Ms, Ramona y* [ratllat: *Toneta y el tío Pepe*] *Quiqueta.* Al *Ms* el personatge de *Carmela* rep el nom de *Ramona*, i el de *Quiqueta* el de *Toneta*, però aquest darrer apareix freqüentment esmenat, i fins i tot figura alguna vegada *Quiqueta*, alternat amb el *Toneta* majoritari. Normalment no hi incloem registre de variants.

[h] A *Ms*, ratllat: *derecha.*

[i] A *Ms, hu.*

[j] A *Ms*, ratllat: *el meu Pelegrí.*

[k] A *Ms, hu.*

[l] A *Ms*, ratllat: *que viu.*

[m] A *Ms, peicaor.*

[n] A *Ms, enjorn* tot esmenant una paraula il·legible; potser *enjornet.*

[o] A *Ms, Entrando.*

[p] A *Ms*, ratllat: *derecha.*

[q] A *Ms*, ratllat: *Tonet[a].*

[r] A *Ms* la primera paraula del vers apareix ratllada i és il·legible.

[s] A *Ms* apareix aquest text, eliminat:

i ell que pareix un xaval
la mira i no se la veu.
PAUET. *Ni que tinguera vint anys.*
[ratllat: TONE.] *Per a ell no hi ha atra cosa*
més volguda.
PAU. *Atra n'hi ha.*
S'estima ell més una anguila.
[ratllat: TONE.] *Bueno, eixe punt ja se sap;*
[ratllat: *que*] *en tocar-li la peixquera.*

[t] A *Ms, ton pare en ella*, que substitueix a *ell en ta tia*, que figura ratllat. El parentiu entre els tres personatges principals de l'obra és confús. Carmela (Ramona) és la dona de Pelegrí, però no és la mare de la filla d'aquest, Quiqueta (Toneta), sinó només *madrastra* (v. 48), tot i que també resulta ser la seua *tia* (v. 143, a *OC* i *A*; però a *Ms*, com hem vist, aquesta possibilitat s'esmena. Curiosament, a les edicions es prefereix novament la forma anterior, més ambígua).

[u] A *Ms* hi ha un vers posterior, ratllat: TONE. *El dimoni eres.*

[v] A *Ms*, els vv. 163-165 tenen la següent redacció:

TONE. *Vamos, eres el dimoni.*
PAU. *Lo que sent és que per l'horta* [ratllat: *el Leal*] *me s'ha perdut hui el Leal* [ratllat: *per l'horta*] [ratllat: *Com jo el trobe està aviat*].
[il·legible]. *Pauet, lo que tu no inventes.*

[w] A *Ms*, ratllat: *Arrastra.*

[x] A *Ms*, ratllat: *mal dia anem a tindre.*

[y] A *Ms* i *A, a [e]spai.*

[z] A *Ms, Vanse puerta.*

[A] A *Ms*, després de l'acotació, i abans del v. 181, ratllat:

RAMONA. *Manco llengua.*
TONETA. *En vindre el pare*
le diré que si ha [=he] *d'estar*
baix les ordens de vosté
pille la porta i me'n vaig.
RAMONA. *Passa'm dins, desvergonyida.*
PAUET. *No sé per* [ratllat, il·legible] *que se* [ratllat: *es*] *calle el cap.*

[B] A *Ms*, ratllat: *afició.*

[C] A *Ms*, sense ratllar *És un*; figura afegit, dalt, *Com.*

[D] A *Ms*, ratllat *un* i paraula il·legible.

[E] A *Ms* figura dues vegades aquest vers, una d'elles ratllada.

[F] A *Ms*, els vv. 223-226 tenen la següent redacció:

El dimoni hui me dóna
per totes bandes què fer.
RAM. *Tu, en tal de que ta muller*
se sofoque.
PAUE. *Ai, so Ramona.*

[G] A *Ms*, ratllat: *Porta-les.*

[H] A *Ms*, *Dándole dos* [ratllat: *una*] *anguilas muy pequeñitas.* A *A*: *anguilas muy pequeñas.*

[I] A *Ms*, ratllat: *A sa filla.*

[J] A *Ms*, *Mirando a la.*

[K] A *Ms*, *Desaparece.*

[L] A *Ms* repeteix el número de l'escena anterior (*6.ª*). Totes les escenes vénen, a partir d'ara, amb número equivocat en relació amb *A* i *OC*, tret de l'última, que no va numerada.

[M] A *Ms*, *y.*

[N] A *Ms*, ratllat: *Si no le encuentro* [ratllat: *hallo a usté*] *aún estoy / paseando por la huerta.*

[O] A *Ms*, ratllat: *Antonia.*

[P] A *Ms*, GIMÉNEZ [ratllat: *Pelegrí*; i tota la rèplica, ratllada també: *Por ahí dentro / creo que está de faena*].

[Q] A *Ms*, ratllat: *Giménez, sien.*

[R] A *Ms*, ratllat: *Y cómo.*

[S] A *Ms*, ratllat: *tret.*

[T] A *Ms*, *del Loro.*

[U] A *Ms*, *afisión.*

[V] A *Ms* no figura com a apart.

[W] A *Ms* no figura com a apart.

[X] A *Ms*, ratllat: *Veja si me viu.*

[Y] A *Ms*, ratllat: *empinava.*

[Z] A *Ms*, ratllat: *empina.*

[Aa] A *Ms facultad*, amb la *d* final ratllada i substituïda per una *t*.

[Ab] A *Ms* figura aquest text, ratllat:

JOA. *És que a voltes s'apodera...*
Jo li ha ouït dir a Navarro
que a cavall en un llobarro
atravessà l'Albufera.
PELE. *Tant com això, poc a poc.*
JOA. *I al salvar-se en un matí*
ací duia cada escata *En las piernas.*
tan gran [ratllat: *tenia ací* i també *així*] *com*
un plat de foc.
PELE. [ratllat: *Home*] *¿Però a eixe subjecte*
vosté és que m'ha comparat?
JOA. *No sinyor, mes ha observat*
que té vosté un gran defecte,
i al salvar-se en una mata
ací [ratllat: *diu que*] *duia cada escata*
així com un plat de foc.
JOA [ratllat: *Pele*]. *No me gusta tirar bolas.*
PELE. *Lo* [esmenat] *que yo* [ratllat: *que*] *cuento se prueba.*

[Ac] A *Ms*, *No hu* [ratllada l'hac] *negue, això són* [esmenat] *felómenos / i* [ratllat: *vosté*] *si els conta* [ratllat: *trau*] *és* [ratllat: *vosté*] *per l'enveja.*

[Ad] A *Ms*, ratllat: *mare meua.*

[Ae] A *Ms* el nom del personatge figura afegit.

[Af] A *Ms* figura ratllat, d'altra mà, el nom d'aquest personatge, circumstància que es repetirà freqüentment, i escrit al marge, també d'altra mà, *Civera*, cognom de l'actor que el representava.

[Ag] A *Ms* no figura el nom del personatge.

[Ah] A *Ms*, com a la nota [Af], figura també ratllat el nom d'aquest personatge, i al marge, d'altra mà, *Sr. Reig*, que era l'actor que l'interpretava.

[Ai] A *Ms*, ratllat: *ahí.*

[Aj] A *A*, *cuatro.*

[Ak] A *Ms*, els quatre versos següents –407-410– presenten les següents variants, ratllades o eliminades:

TIO PEPE [afegit sobre *Pelegrí*, que apareix
dues voltes]. *¿Tio Pepe, com?*
PEPE. *I ahí baix* [afegides les dues últimes paraules]
en l'assut
lliura i mitja carnissera
pesava la que n'ha tret
el coixo de la Fonteta.
[Ratllat: *Pelegrí*]. *¡Válgame Dios! Prou ha dit.*
[Ratllat: *Pepe*]. *Si ahí li marren.*

[Al] A *Ms*, ratllat: *enseguida.*

[Am] A *Ms* segueix un altre vers, ratllat: *Provaré ací mitja honda* [lectura dubtosa]. Al marge figura, escrita d'altra mà, *Paño.*

[An] A *Ms* segueix un altre vers, ratllat: *te vaig a donar faena.*

[Ao] A *Ms*, ratllat: *los dos versos* i esmenat: *su verso.*

[Ap] A *Ms*, ratllat: *No dic jo que pedrà el cap.*

[Aq] A *Ms* el número de l'escena apareix esmenat, il·legible.

[Ar] A *Ms*, *Cuidado si* [ratllat: *No creí que*] *la mocita / es* [ratllat: *fuera tan*] *arisca y* [ratllat: *tan*] *montaraz.*

[As] A *Ms*, *A Giménez.*

[At] A *Ms*, acotació: *A Pepe.*

[Au] A *Ms*, *entrará.*

[Av] A *Ms*, *usté.*

[Aw] A *Ms*, *Pues su rostro lo embellece.*

[Ax] A *Ms*, *usté.*

[Ay] A *Ms*, *Ai* esmenat per *Ah.*

[Az] A *Ms*, *lo.*

[Ba] A *A*, *con*; segurament és una errada d'impremta.

[Bb] A *Ms* figura tot seguit aquest text, ratllat:

Saliendo Pepe con la mesita.

PEPE. *[Apart]¡Pobre home! Ja està peixcant.*
[Alt] Ací tenim [ratllat: *està ja*] *la tauleta.* *Llevando la mano a la frente.*

RAMO. *¡Sinyor, hi ha dones tan falses!*
¡Sols d'oir-lo, jo, en les galtes
poden encendre'm palleta!

[Bc] A *Ms* no figura com a apart.

[Bd] A *Ms*, acotació: *Señalando la frente.*

[Be] A *Ms* no figura com a apart.

[Bf] A *Ms*, *Sentándose.*

[Bg] A *Ms*, ratllat: *Antonia.*

[Bh] A *Ms* afegeix *dando naipes.*

[Bi] A *Ms*, acotació: *A Giménez.*

[Bj] A *Ms*, acotació: *Poniendo un cuarto encima de la mesa.*

[Bk] A *Ms*, acotació: *Id.*

[Bl] A *Ms* afegeix *la baraja.*

[Bm] A *Ms*, *Dando tres naipes a cada uno como en el juego de la treinta y una.*

[Bn] A *Ms*, *Contando los puntos de los naipes* [paraula ratllada, il·legible] *que se vuelven con el dedo.*

[Bo] A *Ms*, *Llamándolo.*

[Bp] A *Ms*, *Llamándolo.*

[Bq] A *Ms*, *Cal dir que van a menjar-se.*

[Br] A *Ms*, acotació: *Dándole naipe.*

[Bs] A *Ms*, *Tirándose* [paraula ratllada, il·legible] *el dinero.*

[Bt] A *Ms*, *usté.*

[Bu] A *OC*, *Media voz.* Esmenem tot seguint *Ms* i *A*.

[Bv] A *Ms* afegeix *dirigiéndose donde está Pelegrí.*

[Bw] A *Ms*, *porgatorio.*

[Bx] A *Ms*, acotació: *A Toneta.*

[By] A *Ms*, afegit d'altra *mà*, *Paño.*

[Bz] A *Ms*, acotació: *Dando un gritito.*

[Ca] A *Ms*, afegit d'altra mà, *golpe de agua.*

[Cb] A *Ms*, *Voto a.*

[Cc] A *Ms*, *em guanyen.*

[Cd] A *Ms*, *Dos asos* [ratllat: *negres*] *i el rei* [ratllat: *l'as*] *d'espases.*

[Ce] A *Ms*, *¿sí val?* A *A* i *OC*, *¿si val?* Seguim aquesta segona variant, i transcrivim, doncs, *si* com *s'hi.*

[Cf] A *Ms*, a la fi del vers, hi ha una anotació, d'altra mà, difícil de llegir. Potser *1/2 m*^{n}.

[Cg] A *Ms*, *Vase derecha.*

[Ch] A *Ms*, *sa.*

[Ci] A *Ms*, ratllat: *Amague.*

[Cj] A *Ms*, *Pos.*

[Ck] A *Ms*, *consècia.*

[Cl] A *Ms*, ratllat: *volta.*

[Cm] A *Ms*, apareix tot seguit aquest text, ratllat:

[il·legible]. *No atine jo quina idea*
[ratllada, il·legible] *serà la*
que du Pauet [ratllat: *Quiquet*]

[Cn] A *Ms*, acotació: *A Pepe.*

[Co] A *Ms*, *Aparte, a Toneta.*

[Cp] A *OC*, *Lusbel.* Esmenem, tot seguint *Ms* i *A*, ja que el personatge parla castellà.

[Cq] A *Ms* segueix, ratllat: *¿Hasta mig dia* [afegit i ratllat després: *senyor*] *Quiménes?*

[Cr] A *Ms* apareix tot seguit aquest text, suprimit:

RAMO. *Podrá usté*
[ratllat: *Gimé.*] *contar-mos* [ratllat: *un*] *cuentos que fueran*
de risa.
GIMÉ. *Estoy yo más bien*
para llorar.
RAMO. *[Apart] Qué endilecta.*
[Alt] El tio Pepe.
PEPE. *Justet.*
Ella, com s'ha embolxacat,
se figura que els demés.
RAMO. *¡Tan contento que usté vino!...*

[Cs] A *Ms*, ratllat: *Yo ignoraba.*

[Ct] A *Ms* paraula ratllada, il·legible.

[Cu] A *Ms* i *A*, *anem.*

[Cv] A *A paraix*. És errada d'impremta.

[Cw] A *Ms* segueix a aquest vers, ratllat:

RAMO. *Les penes són per a mi.*
No fa molt [ratllat: *L'any passat*]
en lo marell [dubtós]
¡pegà un bac! Un dia es trenca
les banyes.
PEPE. *Fàcil pot ser.*

[Cx] A *Ms*, ratllat: *Com.*

[Cy] A *Ms* segueix a aquest vers, ratllat:

GIMÉ. *[Apart] Pobre hombre.*
PEPE. *So Ramona.*
RAMO. *¡Pedre* [il·legible]; afegit: *huitanta*
quinzets!
PEPE. *¿Ja els ha perdut?*
RAMO. *Com si hu vera.*
Si és tan desgraciat...
PEPE. [ratllat: *Que alguna lliureta en por-*
cap a casa] Anem [afegit] [*ta*
Que [ratllat: *si en du*] *alguna lliu-*
reta en porta
cap a casa, jo el veig
si de la peixcateria
allí ne trau moltes ell.

[Cz] A *A* i *OC* no figura com a apart, però sí a *Ms*. Seguim aquest últim perquè ens sembla l'opció més lògica.

[Da] A *Ms* segueix a aquest vers, ratllat:

PEPE. *¿Què, n'ha tret moltes?*
JOA. *¿Quan? Hui*
no em penge, no em penge [esmenat] *mai.*
Vergonya tinc d'amostrar-les.
Quatre duros m'ha guanyat
son marit.
RAMO. *¿Què diu?*
JOA. *Repare:* *Sacando algunas anguilas.*
s'han rist de mi.
PEPE. *Això no val.*
RAMO. *A un home que vol posar-se*

en mon marit, bé li està.
¡Quatre marujos! ¡Cuc, cuc!
JOAN. *Això és lo que a mi...* *Señalando el bolsillo.*

[Db] A *Ms*, després de l'acotació inicial d'escena:

[ratllat: GIMÉN.] *[Apart] Viendo a Pelegrí.*
[ratllat: *¡San Blas!*]

[Dc] A *Ms*, *RA[MONA], JO[ANO], PE[PE].*

[Dd] A *Ms* aquest vers comença amb un nom de personatge, ratllat [JOANO] i *sapiam* esmena *digamos*, que apareix ratllat.

[De] A *Ms* i *A*, *ouït.*

[Df] A *Ms*, *oir.*

[Dg] A *A*, *magnitut*, segurament per facilitar la rima.

[Dh] A *Ms*, els vv. 663-666 presenten les següents variants:

[Ratllat: *El... fu... u... u... r que mou i llauger*]
eixe rumor... [il·legible] *i llauger el cigarro a mitant fer* [ratllat: *sinse acabar el cigarro*]
deixe caure [ratllat: *el cigarro*], *i prenc la canya;*

[Di] A *Ms*, *Imitando* [ratllat: *el rui*] *exageradamente el rumor que producen* [ratllat: *las ang*] *algunas anguilas en el fondo de las acequias.*

[Dj] A *Ms*, a continuació d'aquest vers, apareix el següent text, suprimit:

JOANO. *Sospeche d'eixes patrañes*
la idea.
RAMO. *Tens un valor.*

ESCENA ÚLTIMA

Dichos y Pauet por la derecha, con las cañas [afegit: *de Pelegrí*] *y un bulto bajo el brazo.*

PAUET. *¿Vosté ha perdut estes canyes?*
«No me cogerás, traidor» *Imitando la voz de Pelegrí.*

[Dk] A *Ms*, *fea.*

[Dl] A *Ms* aquest nom apareix ratllat.

[Dm] A *Ms*, *la so Ramona.*

[Dn] A *Ms* segueix a aquest vers, ratllat: *Diexa que parle i se case.*

[Do] A *Ms*, ratllat: *parle.*

[Dp] A *Ms* aquest pronom apareix ratllat.

[Dq] Els quatre versos següents, últims de l'obra, no figuren a *Ms*, ni tampoc cap indicació de fi, teló o acabament d'aquesta. El *Ms* conclou així:

GIMÉ. *Es decir que no consigo* [ratllat: *yo me quedo*] *A Ramona.*
RAMO. *Home, no siga Babieca.*

i el text que ve a continuació, que apareix suprimit:

PELEGRÍ.	*¡Ah, Lusifer!*	
PAUET.	*Allí baix,*	
	amagat en la coveta,	
	m'ha rist un rato: vosté,	
	com des de dalt no me vea...	
	Encara ací els calsonsillos	*Indicando el bulto que lleva debajo del brazo.*
	porte banyats.	
PELEGRÍ.	*¡Mare meua!*	
	¡Tot hu comprenc!	
RAMO.	*Me riuria*	
	de bona gana.	
JOAN.	*Eixa idea,*	*Reprendiéndole.*
	chiquillo...	
PAUE.	*No ha [=he] de parar*	
	hasta que n'ixca en la meua.	
PELEGRÍ.	*¡Viva Dios!*	
JOANO.	*De lo ajuat*	*A Pelegrí.*
	no [e]s parle.	
PELEGRÍ.	*Llobarra meua.*	*A Ramona.*
RAMO.	*¿Què vols?*	
PELEGRÍ.	*¿Te pareix que es case*	
	este Reig en eixa Tenca?	
GIMÉNEZ.	*Señora...*	*A Ramona.*
RAMO.	*No prevalique.*	
	Per mi, quan vullguen.	
PAUET.	*Quiqueta.*	
QUIQ.	*Pauet.*	
PELEGRÍ.	*Quin pes m'has llevat*	*A Ramona.*
	de damunt.	
GIMÉNEZ.	*Hasta la vuelta.*	
PELEG.	*¿Se va usté?*	
PEPE.	*Deixe-lo anar.*	*Vase Giménez.*
PELEGRÍ.	*Adiós, pues; diu que té pressa.*	
	Ja n'hau eixit en la vostra.	*A Quiqueta y Pauet.*

i en aquest punt s'interromp el manuscrit.

NOTES CRÍTIQUES

[1] *Mont-Olivet*: barri de la ciutat de València, situat al sud, entre Russafa i la Fonteta de Sant Lluís. Fou un llogaret depenent del poble de Russafa, format per un nucli menut de cases i gran nombre d'alqueries i barraques disseminades per l'horta. El 1877, en passar Russafa a formar part de la jurisdicció municipal de València, quedà també incorporat a la ciutat (*GERV*).

[2] *Penya-Rotja*: Camí que es troba a la vora esquerra del riu Túria, passat el pont de l'Angel Custodi i que va a morir al camí Fondo del Grau; en l'actualitat, coincideix parcialment amb el traçat de l'Avinguda de França.

[3] *A pata*: castellanisme, caminant.

[4] *Facida*: v. n. [16] a *Una nit en la Glorieta*.

[5] *Paltrot*: paltruc, el budell més ample del porc, i botifarra de sang que es farceix en el dit budell (*DCVB*). Per extensió, persona de ventre voluminós.

[6] Cal llegir-la com si fos paroxítona.

[7] *Caràcter* com a sinònim d'aspecte o color del rostre.

[8] *Menjar terra o carbó*: aquests eren uns dels més coneguts *vicis* als quals es pensava que caien les criatures, quan se'ls deixava jugar o córrer solts, pel carrer o pel camp, i que provocava malalties digestives i nutricionals.

[9] *Músic dels de contracta*: els que no formen part de cap grup ni orquesta estable, sinó que se'ls contracta de manera esporàdica.

[10] *Com la pera en lo tabac*: frase feta que significa en forma exquisida, de la millor manera (*DCVB*).

[11] *Mijta pastilla*: v. n. [7] a *En una orxateria valenciana*. Vol dir que quasi està en dejú perquè només ha pres una tassa de xocolata.

[12] *Samaruc*: v. n. [53] a *Una nit en la Glorieta*.

[13] *Mà*, forma apocodada popular de *mira*.

[14] *Cachorrillo*: «pistola pequeña de bolsillo» (*DUE*).

[15] *Esparralló*: peix roquer de la família dels *espàrids*.

[16] *¡Guapo!*: v. n. 29 a *Bufar en caldo gelat*.

[17] *Cabots*: amb aquest nom es designen molts animals relacionats amb l'aigua, però l'ús més freqüent és per referir-se popularment a les granotes joves o *cullerots*.

[18] *Séquia de l'Oro*: última de les que prenen les seues aigües del riu Túria, a només un kilòmetre de la desembocadura d'aquest.

[19] *Paretó*: paret baixa. Potser es refereix a un indret determinat, o a algun estri de pesca, que no hem pogut identificar.

[20] *Bromeig*: hàbit o manera de fer bromes.

[21] *Mangarro*: paraula despectiva, que no hem aconseguit documentar.

[22] *Matapollar*: posar o omplir de *matapoll*, arbust d'un a dos metres d'alçada, de flors blanques i fruits roigs, de forma i tamany d'un pésol, amb nom botànic *Daphne gnidum*.

[23] *Lliura carnissera*: lliura (v. n. [39] a *La falla de sant Josep*) que tenia un pes aproximat de 1.200 grams.

[24] *Ausades [i] bugades*: expressió confirmativa, equivalent a «¡ja ho crec!» (*DCVB*).

[25] *Castanya*: lligat de cabells que duen les dones a la part de darrere del cap, i que recorda, per la forma, aquest fruit.

[26] Tot i que no s'indica a cap dels textos, és obvi que aquesta rèplica és un apart.

[27] *Estrenar*: gratificar en moneda o en espècie.

[28] *Palleta*: bocí de palla, de paper, de fusta, etc., amb un cap ensofrat, que serveix per a encendre foc (*DCVB*).

[29] *Fer barqueta*: segurament un sistema d'aposta als jocs de cartes.

[30] *Rovellet*: l'as d'oros (*DCVB*).

[31] *Impostar*: no hem trobat referències a aquesta paraula, però és evident que es tracta d'alguna acció requerida pel joc de cartes, com es veurà després (vv. 567-568).

[32] *Molinada*: bolla formada amb molts de cucs entravessats amb una agulla i que serveix per a pescar anguiles (*DCVB*).

[33] *Cluir*: cloure, tancar, acabar.

[34] *Mur*: ens trobem amb el mateix problema que l'assenyalat a la nota [31]. Es tracta d'alguna combinació que permet sumar els trenta-un punts requerits al joc, però que no sembla acceptada per tothom. S'hi torna a fer referència als vv. 571 i 577.

[35] Vid. nota [54] d'*El deu...*

[36] *A*: apòcop popular d'*ara*.

[37] *Sisó*: moneda valenciana que equivalia a mig sou. Tot i que sembla que l'última encunyació se'n feu el 1713, el seu ús es mantingué encara durant molt de temps (*GERV*).

[38] *Divuité*: v. n. [22] a *En una orxateria valenciana*.

[39] *Magansés*: aquesta paraula, i la variant, no forçosament femenina, *magansesa*, utilitzades per Escalante amb una certa freqüència, i en el sentit de traïdor, persona de poca

confiança, deriva del nom de la ciutat de Magúncia, vinculada a la figura del traïdor Ganelon dins els relats del cicle carolingi.

[40] *Anguila maresa*: varietat d'anguila *–anguila mediorrostris Riss.–* amb el dors blavenc i el ventre més blanc que la *pasturenca* o fartona *–a. acutirrostris–*, i millor per a menjar (*GERV*).

[41] *Reig*: nom de diverses espècies de peix, especialment el que pertany a l'anomenada *corvina nigra*. Hi ha, a més, un joc de paraules, evident per al públic: l'actor que interpretava el personatge de Pauet es deia Juan *Reig*. Sobre aquest actor, v. n. [3] a *El Trovador en un porxe*.